

The Important Role of Vegetable Festival in Phuket; The Faith to Mediums for the Gods

Kittikorn Viboonsri, Poochit Dokmaihom, Chalida Yamsrisuk

Phuket Rajabhat University, Thailand

E-mail: Kittikorn27@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1821-048X>

E-mail: s6320835211@pkru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3302-124X>

E-mail: chalida.y@pkru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5317-6025>

Received 24/03/2024

Revised 16/04/2024

Accepted 25/07/2024

Abstract

Background and Aims: The tradition of eating vegetables in Phuket Province. Some beliefs influence the way of life that appears in traditions from cultural inheritance. Especially the royal horses who perform ritual duties and the people who work together. The important role of the royal horse in the tradition of eating vegetables comes from belief and faith in continuing the tradition from the past to the present. The purpose of this study was to explore the important role of vegetable-eating traditions in Phuket Province.

Methodology: This study was conducted by studying and analyzing documents related to the tradition of eating vegetables in Phuket Province. Then the content was analyzed and presented descriptively.

Results: This tradition is divided into 3 periods: the pre-event preparation period the day before the tradition, during the tradition, and the day after the tradition. 1. Preparation is a time of cleaning various appliances. 2. During traditional days it is a stage of practice. In addition, there are various miracles performed by the horses, such as the torture of oneself through various methods. 3. After the tradition, there will be a ceremony to pour sago teng. The Ceremony Kho Kun is feeding soldiers sweet and savory food it's called Kui Chow.

Conclusion: Phuket's traditional vegetable eating festival. The shrines are performed space. By a short a short period according to schedule along with organizing various activities. This area has created a bond with people in the community. The people who come to interact with the Vegetable Festival Various activities are organized with enhancement. The Phuket Vegetable Festival became part of the artificial space for tourism.

Keywords: Mediums for the Gods; Faith; Vegetable Festival; Phuket

บทบาทสำคัญของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต ; ม้าทรง ความศรัทธา ประเพณีกินผัก

กิตติกร วิบูลย์ศรี, ภูชิต ดอกไม้หอม และ ชลิตา แยมศรีสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: ประเพณีถือศีลกินผัก จังหวัดภูเก็ต มีความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ที่ปรากฏในประเพณีจากการสืบสานวัฒนธรรม โดยเฉพาะม้าทรง ผู้ทำหน้าที่ ประกอบพิธีกรรม และประชาชนผู้ร่วมงาน ประเพณีกินผักของศาลเจ้า ซึ่งบทบาทสำคัญของม้าทรงต่อประเพณีกินผักจากความเชื่อ ความศรัทธา ต่อการสืบสานประเพณีจากอดีตถึงปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจบทบาทสำคัญของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต

ระเบียบวิธีการศึกษา: การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการโดยการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณนาความ

ผลการศึกษา: สำหรับวัฒนธรรมและความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีถือศีลกินผัก ในจังหวัดภูเก็ต แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงก่อนการเตรียมงาน ช่วงวันก่อนประเพณี วันประเพณี และช่วงวันหลังประเพณี 1. ช่วงการเตรียมงาน เป็นช่วงของการทำความสะอาดข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ การจัดเตรียมสิ่งของ การล้างศาลเจ้าและประดับประดาธงทิวต่างๆ 2. ช่วงวันประเพณี เป็นขั้นตอนการปฏิบัติ ได้แก่ พิธียกเสาโกเต้ง นอกจากนี้ ยังมี การแสดงอภินิหารต่างๆ ของม้าทรง เช่น การทรมานตนด้วยวิธีการต่างๆ การลุยไฟสะเดาะเคราะห์ 3. ช่วงวันหลังประเพณีจะมีพิธีลงเสาโกเต้ง พิธีใช้กุ่มหรือพิธีเลี้ยงขุนทหารด้วยอาหารคาวหวาน ที่เรียกว่าค่วยข้าว และพิธีชั้วกุ่ม หรือ พิธีส่งทหารกลับถือเป็นการสิ้นสุดประเพณีกินเจ

สรุปผล: เทศกาลประเพณีกินผักของจังหวัดภูเก็ต ทำให้ศาลเจ้าที่ประกอบพิธีกรรม เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว โดยช่วงเวลาสั้นๆตามกำหนดการ พร้อมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้พื้นที่นี้ ได้สร้างความผูกพันกับผู้คนในชุมชน กลายเป็นแหล่งรายได้ แหล่งศักดิ์สิทธิ์ แหล่งบริการ และแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ตามความรู้สึกนึกคิด ตามฐานะของผู้คนที่เข้ามาสัมผัสกับเทศกาลกินผัก การจัดกิจกรรมต่างๆล้วนมีการเสริมแต่ง ขึ้นใหม่เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว มีการประดิษฐ์อาหารให้ลักษณะดูแปลกใหม่ ดูน่ารับประทาน โดยการใช้วัตถุดิบที่เลียนแบบเนื้อสัตว์ เช่น หมูทอดเจ ชูซิเจ กระเพาะปลาเจ และได้มีการดัดแปลงเมนูอาหารให้มีความหลากหลายเป็นอาหารญี่ปุ่น อาหารแบบจีน ไทย อินเดีย และอื่นๆเพื่อสร้างบรรยากาศเชิญชวนนักท่องเที่ยวทำให้เกิดพื้นที่แห่งจินตนาการอันศักดิ์สิทธิ์ชั่วขณะ เป็นพื้นที่ ที่แสดงออกทางความเชื่อ และความคิดอย่างเสรี สร้างให้เกิดภาพบรรยากาศการย้อนสู่การเป็นสังคมชาวไทย เชื้อสายจีน กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันกิจกรรมต่าง ๆ นั้นได้ถูกเติมแต่ง เสริมสร้าง ตัดทอน เพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้กลิ่นอายของความเป็นชุมชนเชื้อสายจีน เพื่อสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญจึงส่งผลให้เทศกาลกินผักภูเก็ต กลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : ม้าทรง; ความศรัทธา; ประเพณีถือศีลกินผัก; ภูเก็ต

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญแก่มนุษยชาติทุกเผ่าพันธุ์ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีหน้าที่ต่อสังคมในภาพรวม และระดับครอบครัว หรือวัฒนธรรมในส่วนย่อยของแต่ละสังคมตามลำดับแนวทางการปฏิบัติธรรมนิยมประเพณีที่ทุกคนปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนกลายเป็นความเคยชินและไม่รู้สึกเป็นหน้าที่ในการกระทำมากกว่า เพราะไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่แน่นอนไว้ ดังนั้น ธรรมนิยมประเพณีส่วนใหญ่ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของตนเอง และความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากมาย หากความเชื่อเปลี่ยนไปพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2544) นอกจากนี้ ยังมีการสืบทอดความเชื่อโดยมีการปลูกฝังสืบทอดกันมาหลายชั่วคนผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับการยอมรับจากวงศาคณาญาติ และสมาชิกในสังคมของตน

การศึกษาประเพณีถิ่นผักของชาวภูเก็ต สะท้อนให้เห็นความสำคัญที่สัมพันธ์เกี่ยวโยงกันกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ที่ต้องอาศัยความศรัทธาและเลื่อมใสของคนในท้องถิ่นซึ่งมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ แม้ว่าจะเป็นเพียงความศรัทธาของบุคคลเฉพาะกลุ่ม แต่ผู้ที่ศรัทธาก็ยังคงมีการสืบทอดประเพณีนี้จากรุ่นสู่รุ่น โดยยังคงแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ด้วยการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อด้านภูตผีวิญญาณ ซึ่งถ้าหากพิจารณาอย่างผิวเผินก็จะเห็นว่าเป็นเรื่องมโนงายไร้สาระ แต่ถ้าพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจะพบว่า ประเพณีเหล่านั้นเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้คิดค้น และกำหนดขึ้นเพื่อให้คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ และดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันเป็นประเพณีที่ยังแสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ของผู้เข้าร่วมงานประเพณี โดยไม่แยกเพศ วัย และศาสนา

จึงได้ทบทวนวรรณกรรม ประวัติความเป็นมาของประเพณีถิ่นผักของจังหวัดภูเก็ต ขั้นตอนการปฏิบัติตามประเพณีถิ่นผัก วัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย และการกินในประเพณีถิ่นผัก และ ความเชื่อในประเพณีถิ่นผักที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวภูเก็ต ให้เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีถิ่นผักไว้เพื่อการศึกษา เรียนรู้ และเห็นคุณค่าของประเพณีที่มีการปฏิบัติมาอย่างยาวนานทั่วทั้งจังหวัด อันเป็นการสืบสานวัฒนธรรมอันดีงาม ให้คงอยู่กับท้องถิ่นตลอดไป

ประเพณีถิ่นผักของชาวภูเก็ต

ประเพณีถิ่นผักของชาวภูเก็ตจะจัดขึ้นที่ศาลเจ้า เช่น ศาลเจ้ากระตุ้ ศาลเจ้าท่าเรือ ศาลเจ้าบางเหนียว และศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ๊เก้ง เป็นต้น ซึ่งแต่ละศาลเจ้าจะมีประชาชนที่มีจิตศรัทธาทั้งชาวภูเก็ตและต่างจังหวัดเดินทางมาร่วมประกอบพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่ง ประเพณีถิ่นผัก และประเพณีถือศีลกินเจที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เป็นประเพณีนี้จัดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน โดยคำว่า "เจ" ในภาษาจีนมีความหมายทางพระพุทธศาสนานิกาย อารยวิเวก หมายถึง "อุโบสถ" และคำว่าประเพณีถือศีลกินเจ ภาษาจีน เรียกว่า คิวอ้วเจ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมาของคนไทยเชื้อสายจีนทางฝั่งทะเลตะวันตก โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต เพื่อถวายแด่พระพุทธเจ้า 7 พระองค์ และพระมหาโพธิสัตว์ 2 พระองค์ ราชาธิราช 9 พระองค์

ซึ่งทั้งประเพณีถือศีลกินผักตามแนวทางพุทธศาสนา และประเพณีกินผักของจังหวัดภูเก็ตต่างเป็นเทศกาลแห่งการรับประทานอาหารจำพวกผัก โดยไม่มีอาหารจำพวกเนื้อ ผู้เข้าร่วมงานประเพณีทุกคน ต้องรักษาศีลและปฏิบัติตนอย่างสงบและสำรวม งดเว้นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความมัวหมอง แก่พิธีกรรมที่จะกระทำการ เมื่อสักการะต่อองค์เทพที่ตนนับถือจึงงดเว้นการฆ่าสัตว์ทั้งปวง ทั้งนี้ ประเพณีถือศีลกินเจ และประเพณีกินผักจะจัดขึ้นตั้งแต่วันแรกของเดือนเก้าจีน ตามปีปฏิทิน ตรงกับช่วงเดือนตุลาคมของการนับแบบสากล

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีกินผักของชาวภูเก็ต

ประเพณีกินผักของชาวภูเก็ต ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรก ที่หมู่บ้านไถ่ทุ (ในทุ) ซึ่งเป็นหมู่บ้านกระทุ ตำบลกระทุ จังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน คนจีนเหล่านั้นได้อพยพเข้ามาทำเหมืองแร่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) มีการค้าขายแร่ดีบุกกับปอร์ตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น พื้นที่รอบๆ ในทุ (กระทุ) อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ดีบุก จึงทำให้คนจีนหลั่งไหลเข้ามาขุดแร่ดีบุกเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีน ที่อพยพมาจากเมืองกลางเดิมที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป และที่อพยพมาจากมณฑลฮกเกี้ยน

ช ั ว เ ถ า แ ล ะ เ อ ้ ห มี ง

ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน โดยอาศัยเรือใบผ่านมาทางแหลมมลายู เป็นต้น คนจีนที่อยู่ในทุ (กระทุ) สมัยนั้น มีความเชื่อ และความศรัทธาในเรื่องเทพเจ้าประจำตระกูลหรือเทพเจ้าที่คุ้มครองประจำหมู่บ้าน เช่น เทพยาดา ฟาดิน เขียนต่างๆ รวมถึงบรรพบุรุษของตนเองมาก่อนแล้ว เมื่อมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้นจึงได้มีการอัญเชิญ

เ ท พ เ จ้ า

แต่ละพระองค์ที่ตนนับถือบูชากราบไหว้ให้มาคุ้มครองปกป้องรักษาตน หรือพวกฟ้องที่ได้ทำมาหากินในท้องถิ่นที่ตนพำนักอาศัยให้คนเหล่านั้นอยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน และความเชื่อนี้ยังคงยึดถือจนตราប់เท่าทุกวันนี้

2. ขั้นตอนการปฏิบัติตามประเพณีกินผัก

ก่อนวันประเพณี เป็นการจัดเตรียมงานต่างๆจะมีการทำความสะอาดศาลเจ้า และจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และช่วงบ่ายของวันสุดท้ายของการจัดเตรียมงาน จะมีพิธียก “เสาโกเต้ง” ซึ่งเป็นเสาไม้ขนาดใหญ่ขึ้นเป็นปณฐานใช้ในศาลเจ้า พร้อมกับการนำตะเกียง 9 ดวง ขึ้นไปแขวนไว้บนเสาโกเต้ง เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าเป็นสถานที่ประกอบพิธีกินผักถวายแด่องค์กั๋วอ๋องไต่เต่ หรือพระราชาธิราชทั้ง 9 พระองค์ จากนั้นในช่วงดึกจะมีพิธีอัญเชิญองค์หยกอ๋องซ่งเต่ (พระอิศวร) มาเป็นประธานในพิธี พร้อมๆกับการอัญเชิญองค์กั๋วอ๋องไต่เต่ และองค์เล่งกั๋วอ๋องไต่เต่ (ราชเลขา) ให้มาสถิต ณ ศาลเจ้า ทั้งนี้ ก่อนที่จะมีพิธียกเสาโกเต้ง จะมีการกำหนดวันกระทำพิธี “ปางกั๋ว” คือ พิธีปล่อยเทพทหารมาคอยดูแลตรวจตราศาลเจ้าซึ่งพิธีนี้จะกระทำโดยฮุนากั๋ว ผู้มีความรู้เฉพาะทาง โดยกำลังทหารที่ปล่อยออกมาจะมีทั้งหมด 5 ทิศ เรียกว่า “หงอเอี้ยกั๋ว” (ปิยะพงษ์ หับทิมทอง, 2557) ดังนี้

ทิศเหนือ มีทหาร 55,000 นาย ใช้สัญลักษณ์ธงสีดำ เรียกว่า หง่อเติ๊กกัน

ทิศใต้ มีทหาร 88,000 นาย ใช้สัญลักษณ์ธงสีแดง เรียกว่าปัดบ้านกัน

ทิศตะวันออก มีทหาร 99,000 นาย ใช้สัญลักษณ์ธงสีเขียว เรียกว่าก๊วอีกัน

ทิศตะวันตก มีทหาร 66,000 นาย ใช้สัญลักษณ์ธงสีขาว เรียกว่า ลักย่องกัน

เทศกาล มีทหาร 33,000 นาย ใช้สัญลักษณ์ธงสีเหลือง เรียกว่า สามจีนกัน

ในตอนเย็นของวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 9 จะมีพิธี "โซ่กัน" คือพิธีเลี้ยงขุนทหารที่มารักษาการณ์ พอถึงกลางคืน จะมีการประกอบพิธีอัญเชิญ "ล่ำเต้า" (ผู้ถือบัญชี คนเกิด) และ "ปักเต้า" (ผู้ถือบัญชี คนตาย) ในการจัดพิธีนั้นจะเชิญเทพมาประทับทรงและจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญล่ำเต้าปักเต้า ไปประกอบพิธีอัญเชิญที่บริเวณสะพานหิน และเมื่อถึงวันที่ 7 หรือ วันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 9 เวลาประมาณ 20.00 น. จะมีการประกอบพิธีสวดมนต์ "บวงสรวงเทวดา" ที่เรียกว่า "ป้ายชิดแซ่" ที่หน้าศาลเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลและขอความคุ้มครองให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกันผกทั้งหมด ในพิธีจะมีการโปรยกระดาดยันต์หรือผ้ายันต์แจกให้ชาวบ้านด้วยวันหลังประเพณี ทั้งนี้ ในช่วงเช้าของวันนี้จะมีการแห่ขบวนองค์เทพที่ประทับร่างทรงไปตามถนนต่างๆ เพื่อไปอัญเชิญไฟศักดิ์สิทธิ์ที่บริเวณปลายแหลมสะพานหิน โดยองค์เทพจะมีการแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ เช่น การทิ่มแทงร่างกายด้วยเหล็กแหลม การฟาดฟันร่างกายด้วยอาวุธต่างๆ เป็นต้น ในวันรุ่งขึ้น หรือวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 9 จะทำพิธีลงเสาโกเต้ง ทางศาลเจ้าจะจัดเก็บข้าวของต่างๆ และทางโรงครัวจะจัดทำอาหารคาวประเภทเนื้อสัตว์ต่างๆ เตรียมไว้ ครั้นถึงเวลา 17.00 นาฬิกา ประชาชนจะมาช่วยกันลงเสาโกเต้ง และจัดเก็บไว้สำหรับใช้ในปีต่อไป หลังจากนั้นก็จะเริ่มพิธีเลี้ยงอาหารทหารตามทิศต่างๆ ที่ได้มารักษาการณ์ให้บริเวณงาน ทั้งภายในและภายนอกเป็นอันว่าสิ้นสุดพิธีกันผกโดยสมบูรณ์ของปีนี้

ม้าทรง

ม้าทรง หรือ "ก๊ตอง" คือ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงขององค์พระต่างๆโดยขณะที่องค์พระเข้าประทับร่างในร่างของผู้ที่เป็นม้าทรง จะทำให้ม้าทรงมีอากัปกิริยาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งลักษณะท่าทางการแสดงออกตลอดจนการกระทำและคำพูด จะเป็นลักษณะเฉพาะตัวขององค์พระองค์นั้นๆที่ได้เข้าประทับในร่างม้าทรง ซึ่งอากัปกิริยาทั่วไปที่เห็นเด่นชัด คือ การสั่นศีรษะมากบ้างน้อยบ้างอยู่ตลอดเวลา และจะแสดงลีลาท่าทางที่เหมือนกับการแสดงของงิ้ว ซึ่งการประทับทรงขององค์พระต่างๆชาวบ้านจะเรียนกันว่า "การลงพระ" และหลังจากที่องค์พระประทับในร่างของม้าทรงเรียบร้อยแล้ว พี่เลี้ยงหรือผู้คอยติดตามม้าทรงจะสวมใส่ "ต้อ" หรือชุดทรงให้กับองค์พระ พร้อมทั้งถวายอโถง และฮวดโชะ ซึ่งเป็นของสำคัญที่องค์พระที่เข้าประทับร่างทรงม้าทุกองค์จะต้องมีติดตัวสำหรับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ม้าทรงไปลงพระ"หมายถึง ผู้เป็นร่างทรงต้องเตรียมความพร้อมล่วงหน้า เพื่อทำหน้าที่เข้าทรงองค์เทพ คนพื้นถิ่นเรียกว่า "ลงพระ"ม้าทรงเป็นผู้ถอดรหัสขององค์เทพที่อยู่ในฐานะเทพที่เป็นดวงวิญญาณอยู่ในเทวโลก ขณะที่มนุษย์เป็นบุคคลธรรมดาอยู่ในโลกของสามัญ และร่างกายมนุษย์เป็นธรรมชาติ เมื่อร่างกายเปิดพื้นที่ด้วยการกลายเป็นสื่อกลางในการอัญเชิญดวงจิตวิญญาณเข้าประทับร่างทรง จากร่างกายธรรมดา กลายเป็นร่างกายของความเป็นเทพ ถูกควบคุมด้วยอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ที่อยู่ภายใต้ระบบจักรวาลอันมีกระบวนการความเป็นเทพกับความเป็นมนุษย์ของม้าทรง 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการก่อนเป็นม้าทรง และกระบวนการกลายเป็นร่างทรง ดังนี้

กระบวนการก่อนเป็นม้าทรง มีขั้นตอน และมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพราะมีเงื่อนไข มีเหตุผลของการได้รับเลือกให้เป็นม้าทรง และมีกระบวนการต่อรองที่ถือเป็นส่วนหนึ่งในประวัติชีวิตของม้าทรงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติต่อบุคคล อัตลักษณ์และระบบวิถีชีวิต ดังนี้

1) ประเภทที่หนึ่ง คำว่า “พระมาจับ” หรือ “พระจับ” เป็นการส่งสัญญาณว่า “มืองค์” คือมืองค์เทพต้องการมาอาศัยพื้นที่ร่างกาย ด้วยการใช้อำนาจมาแสดงตน เป็นการมาเข้าฝันให้เห็นตัวตนขององค์เทพ หรือ “นิมิต”

2) ประเภทที่สอง การสืบทอดการเป็นม้าทรงจากบรรพบุรุษหรือลูกหลานในตระกูล ทั้งนี้ด้วยคนจีนมักมืองค์เทพประจำตระกูล มีบุคคลในบ้านที่นับถือบูชาองค์กิมซิ่นขององค์เทพทำหน้าที่เป็นม้าทรงขององค์เทพประจำตระกูลเป็นการสืบทอดอำนาจเจตนารมณ์ที่ดั่งเดิม แต่เมื่อม้าทรงมีเหตุปัจจัยเกิดเสียชีวิตหรือมีปัญหาด้านสุขภาพไม่สามารถทำหน้าที่ได้ บุคคลหรือผู้ที่รับเป็นม้าทรงคนต่อไปจะต้องเป็นลูกหลาน หรือเครือญาติโดยตรง

3) ประเภทที่สาม การยืมร่างทรงขององค์เทพองค์อื่น หรือที่เรียกว่า “ยืมมาชี” เนื่องด้วยม้าทรงเดิมขององค์เทพสิ้นอายุขัย ไม่มีม้าทรงหรือผู้ที่เหมาะสมที่ได้รับการไว้วางใจให้ทำหน้าที่แทนได้จึงอาศัยร่างทรงขององค์เทพอื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อมาปฏิบัติการในการประกอบพิธีกรรมเป็นการเฉพาะกิจ แต่มักกระทำการด้วยการอัญเชิญองค์เทพให้มาประทับร่างทรงเป็นระยะเวลาประมาณไม่เกิน 5 ปี

4) ประเภทที่สี่ ม้าทรงมีการปรับเปลี่ยนองค์เทพ เป็นลักษณะคล้ายกับการยืมใช้พื้นที่ร่างมนุษย์ โดยก่อนหน้านั้นม้าทรงลงพระหรือองค์เทพองค์เดิมอยู่แล้ว แต่ดวงวิญญาณขององค์เทพองค์ใหม่เข้ามา “จับใหม่” หรือองค์เทพเลือกความเป็นปัจเจกเฉพาะของร่างทรง ทั้งนี้ด้วยองค์เทพมีพลังอำนาจสามารถปรับเปลี่ยนร่างใหม่ เพื่อความเหมาะสมกับตำแหน่งความเป็นเทพที่ใช้พื้นที่ร่างทรงของมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเลื่อนยศตามชั้นยศที่องค์เทพนั้นได้รับหรือเปลี่ยนรูปแบบท่าทางเรียกว่า “ปาง” หรือ “ป้าน” ตามสำเนียงจีนฮกเกี้ยนทั้งชื่อขององค์เทพและเครื่องชุดทรงจะเปลี่ยนตามไปด้วย

5) ประเภทที่ห้า องค์เทพที่มีการต่ออายุม้าทรงด้วยปัจจัย และสาเหตุต่าง ๆ ที่เรียกว่า “พระมาต่ออายุ” บุคคลประเภทนี้มีความเชื่อที่เป็นปัจเจกเฉพาะการดำรงชีวิต ได้แก่ 1) ชะตาขาด เป็นบุคคลที่เชื่อว่าหมดอายุขัยและอายุยังน้อยอยู่ไม่น่าที่จะถึงเกณฑ์สิ้นอายุขัย 2) ดวงตก เป็นบุคคลที่เคราะห์ร้าย อาจโดนคุณไสยโดยไม่ทราบสาเหตุ 3) การเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุและการประสบอุบัติเหตุ จนทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความทุกข์ จำเป็นต้องหาที่พึ่งทางใจด้วยการอุทิศตนและรับใช้องค์เทพเพื่อให้องค์เทพปกป้องคุ้มครอง

6) ประเภทที่หก การสมครใจอยากรับบทบาทการเป็นม้าทรงด้วยการอัญเชิญดวงวิญญาณขององค์เทพให้เข้าประทับร่าง เรียกว่า “เชิญพระ” โดยกลุ่มบุคคลที่สมครใจเป็นม้าทรงมักถือตนว่ามีความกล้าหาญ ชอบความท้าทายหรืออยากรู้บทพิสูจน์อำนาจ และอิทธิฤทธิ์ขององค์เทพ ซึ่งการเชิญพระนั้นจำเป็นต้องอาศัยความละเอียดอ่อนจึงต้องมี “ฮวดแก้ว” คือ ผู้ประกอบพิธีกรรมที่มีความสามารถ โดยองค์เทพจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าบุคคลกลุ่มนี้มีความเหมาะสมที่จะเป็นม้าทรงหรือไม่

ภาพที่ 1 ภาพม้าทรง

แหล่งที่มา นายกิตติกร วิบูลย์ศรี

3. วัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย และการกินในประเพณีกินเจ

วัฒนธรรมด้านภาษา ภาษาที่ใช้ในประเพณีกินผัก จะใช้ภาษาจีนฮกเกี้ยนที่เป็นคำศัพท์ ตัวอย่างเช่น

1. ภาษาที่ใช้เรียกเทพเจ้า เช่น กิ้วอ่องโตเต่ ยกอ่องส่งเต่ โล่เฉี้ย ล่ำเต้า เป็นต้น
2. ภาษาที่ใช้เรียกสถานที่ เช่น อ้ามเต้าบูเก้ง โล่เตี้ยน เป็นต้น
3. ภาษาที่ใช้ประกอบพิธีกินผัก เช่น ปางกุ้นโชก้นส่งแก้ง เป็นต้น
4. ภาษาที่ใช้เรียกเครื่องมือในการประกอบพิธีกินผัก เช่น ค่ายโหล โฉย เป็นต้น
5. ภาษาที่ใช้เรียกบุคคลที่ เช่น ฉ้ายอ้ว ฮวดกั้ว เป็นต้น
6. ภาษาที่ใช้เรียกวันและเวลา เช่น เก้าโง้ย โขยอิด เป็นต้น

วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย การแต่งกายในประเพณีกินผักของศาลเจ้าต่าง ๆ นั้นจะเน้นที่ความเรียบง่าย สุกภาพเรียบร้อย และที่สำคัญคือต้องเป็นชุดขาว ซึ่งสามารถแยกการแต่งกายออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

1. การแต่งกายของม้าทรง การแต่งกายของม้าทรงนั้นจะแยกเป็นม้าทรงชายและม้าทรงหญิง โดยเวลาปกติทั่วไปในช่วงประเพณีกินผักนั้นทั้งม้าทรงชายและม้าทรงหญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อสีขาว และกางเกงขา กว้าง สั้น แต่เมื่อองค์เทพมาประทับก็จะมีการสวมต่อ (ผ้ารัดหน้าท้อง ลักษณะเหมือนเอี๊ยม) สีต่างๆเป็นลักษณะเฉพาะองค์เทพที่มาประทับ ซึ่งม้าทรงชายจะถอดเสื้อออกโดยสวมแต่ต่อกับกางเกงขา กว้างสีขาวเท่านั้น

2. การแต่งกายของผู้เข้าร่วมประเพณีกินผัก ข้อกำหนดในการร่วมประเพณีกินผักจะต้องแต่งกายด้วยชุดขาวเท่านั้น กล่าวคือเสื้อจะเป็นเสื้อเชิ้ตหรือคอกลมสีขาวและกางเกงจะเป็นขากว้างหรือขา กว้างสีขาวเท่านั้น

วัฒนธรรมการกินอาหารที่ปรากฏในประเพณีกินผัก จะเป็นอาหารที่มาจากพืชผักธรรมชาติไม่มีเนื้อสัตว์ ปะปน หรือแม้แต่ส่วนผสมประกอบต่างๆ ของสัตว์ และที่สำคัญที่สุดไม่มีการปรุงอาหารด้วย พืชผัก 5 ชนิด คือ

1. กระเทียม ซึ่งจะไปทำลายการทำงานของหัวใจ จะมีผลกระทบกระเทือนต่อธาตุไฟในร่างกาย
2. หัวหอม ซึ่งจะไปทำลายการทำงานของไต จะมีผลกระทบกระเทือนธาตุน้ำในร่างกาย
3. หลักเกียว ซึ่งจะเข้าไปทำลายการทำงานของม้าม จะมีผลกระทบกระเทือนต่อธาตุดินในร่างกาย
4. กัญญา ซึ่งจะไปทำลายการทำงานของตับ จะมีผลกระทบกระเทือนต่อธาตุไม้ในร่างกาย
5. ใบยาสูบ ซึ่งจะเข้าไปทำลายการทำงานของปอด จะมีผลกระทบกระเทือนต่อ ธาตุโลหะในร่างกาย

ผักเหล่านี้เป็นผักที่มีรสหนัก กลิ่นแรง และอาจจะมีสารพิษตกค้างอยู่ เมื่อรับประทานเข้าไปสิ่งเหล่านี้จะเข้าไปทำลายพลังทั้ง 5 ในร่างกาย เป็นเหตุให้อวัยวะ เหล่านี้ทำงานไม่ปกติ

4. ความเชื่อในประเพณีกินเจที่มีอิทธิพลต่อการ (ดำรงชีวิตของชาวภูเก็ต)

จากการศึกษา ในทัศนะของผู้ที่กินผักเชื่อว่า การกินที่ทำให้ชีวิตผู้อื่นต้องเดือดร้อนล้มตายนั่นเป็นเรื่องที่ผิดศีล บาป ทั้งที่คนเรากินแต่อาหารจำพวกพืชผักก็สามารถดำเนินชีวิตหรือใช้ชีวิตอยู่ได้ และการกิน ซึ่งตั้ง

บนหลักธรรมสำคัญ 2 ประการ คือ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้การกินเจจึงไม่ใช่เพื่อให้เกิดผลดีต่อจิตใจเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงการมีสุขภาพที่ดีอีกด้วย ทั้งนี้ ร่างกายและจิตใจเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์ส่งผลถึงกันเราจะรู้สึกได้หากร่างกายทรุดโทรม สุขภาพแย่ จิตใจก็ไม่เบิกบานไปด้วย กล่าวได้ว่า เทศกาลกินผักของชาวภูเก็ต มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสังคม, ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. **ด้านสังคม** คือ ประเพณีการกินผัก มีส่วนให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม เกิดการพบปะกันของกลุ่มคนต่างๆ ทั้งที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวและมีความสัมพันธ์แบบผิวเผิน และการรวมกลุ่ม ก่อให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันเกิดความสัมพันธ์ตามมามากมาย สำหรับกลุ่มที่มาร่วมกิจกรรมเป็นครอบครัว กิจกรรมต่างๆ ภายในพิธีการกินผักได้ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

2. **ด้านสุขภาพ** คือ ค่อนข้างแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน เพราะพิธีการกินผัก จำเป็นต้องรับประทานอาหารตามหลักของพิธีกรรมที่ทุกคนยึดถือร่วมกัน ซึ่งการรับประทานอาหารประเภทผัก ผลไม้ โดยไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ซึ่งผลที่ตามมาคือผู้ที่เข้าร่วมปฏิบัติการกินผัก จะรู้สึกได้ว่ามีร่างกายที่แข็งแรงขึ้นเสมือนได้รับการขับสารพิษออกจาก

3. **ด้านสิ่งแวดล้อม** ผู้ที่เข้าร่วมในเทศกาลกินผัก ต่างมีความเห็นต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมไปทางทางเดียวกัน คือ คิดว่า คว้นรูปและอุปกรณ์เครื่องมือในการประกอบพิธี มีส่วนต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมในแง่ของการปล่อยมลภาวะออกสู่บรรยากาศ

4. ด้านเศรษฐกิจ องค์ประกอบของการเข้าร่วมพิธีกรรม ที่ประชาชนทั่วไปจำเป็นต้องแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มสีขาวแต่สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ประจำศาลเจ้า และม้าทรง เป็นต้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจจะมียากกว่าบุคคลอื่นเพราะต้องมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มากกว่า

สรุปผล

ประเพณีถือศีลกินผักของชาวภูเก็ตมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวภูเก็ตในหลายด้าน การเข้าร่วมประเพณีถือศีลกินผัก โดยยึดถือกฎเกณฑ์ปฏิบัติร่วมกัน ได้ต่อยอดมาถึงการสร้างกลุ่มทางสังคม จนก่อเกิดเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การใช้ภาษา และ เมื่อเกิดการสานต่อชุดความเชื่อในรูปแบบประเพณี ก็ทำให้การกินผักของชาวภูเก็ตถูกถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การละเว้นทานเนื้อสัตว์การยอมรับในอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นมรดกตกทอดทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นถึงแบบแผนและความสัมพันธ์ในการใช้

อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติที่งดงาม ซึ่งสอดคล้องกับนิชาภา พฤษกุลวิไล (2566) ในการศึกษาพิธีกรรม ความศรัทธา การสืบทอดวัฒนธรรมจีน กรณีศึกษา : ม้าทรง การสื่อสารจากเทพเจ้าสู่ลูกหลานศาลเจ้าจ้าวเองสื่อ (พระ 108 เจ้าแม่ทับทิม) จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวจีนไหหลำที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งชาวจีนไหหลำให้ความเคารพบูชา การเคารพองค์เทพเจ้าจีน และพิธีกรรมในศาลเจ้าผ่านม้าทรง องค์เทพเจ้าจีนเป็นผู้บัญชาการ คอยควบคุมพิธีกรรมต่างๆให้สำเร็จ โดยม้าทรง คือ ผู้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เชื่อมโยงความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของเทพที่มาประทับร่างมนุษย์ เพื่อขัดเกลาสังคมด้วยความเชื่อเพื่อให้ผู้ที่เชื่อตระหนักถึงเทพเจ้าและรู้จักเกรงกลัวต่อบาปกรรม ซึ่งบทบาทของม้าทรงต่อพื้นที่ในระบบสังคมวัฒนธรรมของ Emile Durkheim (1965) กล่าวว่า พื้นที่ในระบบสังคมวัฒนธรรมจะถูกแบ่งออกเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทของพิธีกรรมทางศาสนา (Sacred) กับพื้นที่ธรรมดาโลก (Profane) สอดคล้องกับที่ Samuthakhup, S. et al. (1996: 34) กล่าวว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์ได้รับการจัดให้อยู่ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจทางสังคมการเมือง ควรอยู่ในพื้นที่ธรรมดาของโลก ภายใต้ปรากฏการณ์ขององค์เทพที่ประทับในร่างทรงที่มีเป็นจำนวนมากในงานประเพณีถือศีลกินผักของจังหวัดภูเก็ต สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลที่ผูกพันเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่น และยังคงสืบสานประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2544). *นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิชาภา พฤษวัลย์. (2566). พิธีกรรมความศรัทธา การสืบทอดวัฒนธรรมจีน กรณีศึกษา : ม้าทรงการสื่อสารจากเทพเจ้าสู่ลูกหลานศาลเจ้าจ้าวเองสื่อ (พระ 108 เจ้าแม่ทับทิม) จังหวัดปัตตานี. *วารสารรัฐสมัย*, 4 (2), 29-42.
- ปิยะพงษ์ ทับทิมทอง. (2557). *ประเพณีกินเจของชาวภูเก็ต : กรณีศึกษาศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- Durkheim, E. (1965). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: The Free Press.
- Samuthakump, S., et al. (1996). *Spirit-Medium Cult Discourses and Crisis of Modernity in Thailand*. Bangkok: SAC Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.